

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА**

ПАЛАГИЦЬКА ГАННА СЕРГІЇВНА

УДК 342.81

**ПРИНЦИП ЗАГАЛЬНОГО ВИБОРЧОГО ПРАВА У
ВІТЧИЗНЯНОМУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМІ**

Спеціальність 12.00.02 – конституційне право;
муніципальне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі загальноправових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, МВС України

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент
Марчук Микола Іванович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, завідувач кафедри
конституційного і міжнародного права.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент
Стрельцова Ольга Вікторівна,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, доцент кафедри
конституційного права

кандидат юридичних наук, доцент,
Воронов Марк Миколайович,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, завідувач кафедри
конституційного і муніципального права

Захист відбудеться «19» грудня 2019 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.31 Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, аудиторія 431

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий «19» листопада 2019 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О.С. Передерій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена потребою якнайширшого запровадження загального виборчого права як основоположного принципу участі громадян України у виборчому процесі. Процес дослідження правової природи загального виборчого права та його ролі у побудові демократії є основоположним для подальшого аналізу принципів проведення виборів. Він надає можливість більш повно розкрити саму суть виборів як однієї з форм безпосередньої демократії та визначити вплив трансформації загального виборчого права на процес реформування даного інституту конституційного права.

Застосування принципу загального виборчого права надає можливість забезпечити участь у виборчому процесі усіх дієздатних громадян, які досягли певного віку. У зв'язку з цим варто зауважити, що завдяки своїй правовій природі загальне виборче право створює умови забезпечення участі народу у формуванні державних органів влади й органів місцевого самоврядування шляхом проведення виборів і, взагалі, є підґрунтям проведення демократичних виборів.

Потреба належного правового врегулювання застосування принципу загального виборчого права, у свою чергу, вимагає належного наукового осмислення у конституційно-правовій площині з метою створення теоретичного підґрунтя та правової основи для розв'язання нагальних електоральних потреб суспільства, держави та кожного окремо взятого громадянина, а також повноцінного входження України до світової демократичної спільноти. Тому питання використання принципу загального виборчого права у вітчизняному конституціоналізмі є актуальним, потребує ретельного аналізу та фундаментального дослідження.

Необхідно чітко окреслити теоретико-методологічні та конституційні засади реалізації принципу загального виборчого права в Україні; виокремити його законодавчі обмеження та визначити перспективи використання у разі набрання чинності новим Виборчим кодексом України.

Питання застосування загального виборчого права протягом останнього десятиліття є об'єктом прискіпливої уваги науки конституційного та інформаційного права. Серед українських авторів, які досліджували особливості проведення виборів в Україні, зокрема з урахуванням принципу загального виборчого права, можна відзначити таких, як: М. Баймуратов, Л. Гудзь, І. Дахова, А. Денисов, О. Грабильникова, Ю. Ключковський, В. Комарова, А. Лавринович, О. Марцеляк, Л. Осадча, В. Погорілко, О. Фрицький, В. Шаповал, Ю. Шемшученко тощо. Проте принцип загального виборчого права в вітчизняному конституціоналізмі досі ще не був предметом комплексного юридичного аналізу та самостійного дисертаційного дослідження. А тому відчувається потреба в доктринальному опрацюванні особливостей застосування даного принципу з урахуванням кращих здобутків зарубіжної та вітчизняної інформаційно-правової практики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до п. 1.1, 1.2 Додатку 1 до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, а також переліку пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016-2019 років, схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 23.02.2016, протокол № 2.

Тему дисертації було затверджено Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 30 жовтня 2015 року (протокол № 11).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає у визначенні особливостей застосування принципу загального виборчого права у теорії та практиці національного конституціоналізму, виокремленні критеріїв обмеження загальності при здійсненні виборчого права громадянами України та встановленні шляхів удосконалення його конституційно-правового врегулювання.

Зазначена мета досягається шляхом вирішення таких *завдань*:

- з'ясувати правову природу принципу загального виборчого права;
- узагальнити вітчизняний і зарубіжний досвід еволюції принципу загального виборчого права, виокремити її основні етапи;
- розкрити місце і роль загального виборчого права в системі засад виборчого права;
- визначити основні підходи щодо закріплення принципу загального виборчого права у законодавстві зарубіжних країн та порівняти їх із практикою унормування даного принципу в законодавстві України;
- встановити особливості законодавчих обмежень загального виборчого права в Україні;
- визначити гарантії реалізації принципу загального виборчого права в Україні;
- виявити актуальні проблеми реалізації принципу загального виборчого права у контексті положень нового Виборчого кодексу України і сформулювати пропозиції щодо основних напрямків їх подолання.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що складаються у процесі реалізації загального виборчого права в Україні.

Предметом дослідження є принцип загального виборчого права.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є філософський діалектико-матеріалістичний підхід, який передбачає розгляд загального виборчого права як основоположної засади здійснення народовладдя на загальнодержавному та місцевому рівнях. За допомогою формально-логічного та формально-юридичного методів досліджувалася правова природа загального виборчого права, а також сформулювалися

рекомендації щодо внесення змін і доповнень до нового Виборчого кодексу України (підрозділ 1.1 та 2.4). Історико-правовий метод був застосований при дослідженні еволюції принципу загального виборчого права та його нормативного закріплення (підрозділ 1.2). За допомогою системно-структурного і структурно-функціонального методів з'ясувалося місце і роль загального виборчого права в системі засад виборчого права (підрозділ 1.3) та визначалися гарантії його реалізації в Україні (підрозділи 1.3 та 2.3). Основні підходи щодо закріплення принципу загального виборчого права у законодавстві зарубіжних країн та України (підрозділи 1.4 та 2.1) розкривались у порівняльно-правовому плані та за допомогою статистичного методу. При характеристиці законодавчих обмежень загального виборчого права в Україні (підрозділ 2.2) використовувався соціометричний метод.

У роботі над усіма структурними підрозділами дисертації широко використовувалися такі логічні прийоми, як аналіз і синтез, визначення і класифікація.

Емпіричну базу дослідження складають матеріали практичного застосування чинного українського й зарубіжного законодавства, що регулює реалізацію загального виборчого права, в тому числі рішення Конституційного Суду України та .

Нормативну основу дослідження склали Конституція України та конституції зарубіжних держав, міжнародно-правові акти, національне виборче законодавство, а також підзаконні нормативні акти, що регулюють виборчі відносини.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в дисертації вперше здійснено комплексний аналіз теорії і практики використання принципу загального виборчого права у вітчизняному конституціоналізмі.

Внаслідок проведеного дослідження було отримано конкретні результати, що містять наукову новизну, зокрема:

вперше:

- доведено, що для встановлення правової природи принципу загального виборчого права визначальним є саме критерій «загальності», який опосередковується через статуси виборця і кандидата на виборну посаду, шляхом встановлення тих чи інших виборчих цензів;

- констатована відсутність прямої залежності пасивного виборчого права від права голосу, наслідком чого є висновок про неспівмірність критерію загальності при визначенні співвідношення кола носіїв пасивного виборчого права з колом носіїв права голосу;

- запропоновано авторське визначення виборчих цензів як недискримінаційних, передбачених законодавством і зумовлених соціально-політичними потребами суспільства умов набуття та здійснення громадянами виборчих прав;

- обґрунтовано похідний характер номінаційного права від одного із

загально визнаних суб'єктивних виборчих прав – активного або пасивного.

- встановлено що у вітчизняному (українському) конституціоналізмі принцип загального виборчого права відіграє основоположну роль щодо інших принципів виборчого права;

- здійснено періодизацію процесу еволюції загального виборчого права, що ґрунтується на традиції виборності; виділено 7 етапів розвитку загального виборчого права у світовому та, зокрема, європейському масштабі;

- обґрунтовано необхідність застосування спеціальних (додаткових) умов, для окремих груп громадян України (засуджені; військовослужбовці строкової служби; громадяни, які перебувають за межами території України) для реалізації ними загального виборчого права;

удосконалено:

- періодизацію процесу модернізації інституту виборності, запропоновану І.М. Панкевичем, і на її основі виокремлені 6 основних етапів еволюції загального виборчого права на історично українських землях:

- наукові погляди на систему гарантій загального виборчого права; запропоновано класифікувати їх на регуляторні (ті, що забезпечують правомірну реалізацію даного принципу) та захисні (ті, що його охороняють), а також доповнити цю систему інформаційними гарантіями;

- механізм реалізації принципу загального виборчого права в Україні через впровадження у життя концепції «електронної держави»;

- розуміння критерію дієздатності щодо загального виборчого права в частині обмежень за вадами психоінтелектуального характеру;

отримали подальший розвиток:

- теоретичні положення про принцип загального виборчого права, у тому числі й через визначення їх місця у системі засад виборчого права;

- система уявлень про правову природу загального виборчого права;

- наукові підходи до гарантування загального виборчого права в Україні; обґрунтовано необхідність встановлення альтернативи виборчій заставі, зокрема, шляхом збору підписів за висування кандидата на виборах;

- концептуальні підходи щодо реформування конституційно-правових засад використання принципу загального виборчого права за різних видів виборів в Україні; зокрема, запропоновано передбачити у новому Виборчому кодексі України механізми квотування на виборах народних депутатів України як інструменти реального забезпечення загального представництва громадян України; остаточно окреслити критерії обмеження загального виборчого права в Україні на конституційному рівні.

Практичне значення одержаних результатів найбільш повно проявляється у:

- науково-дослідній діяльності, оскільки вони розширюють основу для подальших наукових досліджень конституційно-правового регулювання загального виборчого права в Україні та за кордоном;

- правотворчості, зокрема при опрацюванні Виборчого кодексу України;
- правозастосовній діяльності – для оптимізації діяльності виборчих комісій;
- навчальному процесі – при викладанні дисциплін «Конституційне право України» та «Державне право зарубіжних країн», при розробці відповідної навчальної й методичної літератури.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися на міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Запоріжжя, 24-25 червня 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи» (м. Дніпро, 31 березня – 1 квітня 2017 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «*Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні*» (м. Львів, 17–18 серпня 2018 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у 5 статтях у фахових виданнях (у т.ч. в 1 зарубіжному) і 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура і обсяг роботи. Згідно з метою і задачами дослідження дисертація складається зі вступу, двох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (194 найменування). Загальний обсяг дисертації складає 211 сторінок, з яких основного тексту – 171 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються ступінь її наукової розробленості, мета і завдання роботи, її науково-методологічна база, підкреслюються наукова новизна і практичне значення отриманих результатів, наводяться основні положення, що виносяться на захист, демонструється апробація результатів на наукових форумах та їх оприлюднення у фахових виданнях.

Розділ 1 «Принцип загального виборчого права: теоретико-історичні аспекти» складається з чотирьох підрозділів і присвячений дослідженню правової природи та еволюції принципу загального виборчого права, визначенню його місця і ролі в системі засад виборчого права та закріпленню загального виборчого права у законодавстві зарубіжних країн.

У **підрозділі 1.1 «Правова природа загального виборчого права»** узагальнено наукові підходи щодо розуміння змістовної сутності принципу загального виборчого права як визначальної умови демократичного проведення виборів. З'ясовано, щоза своєю правовою природою загальне виборче право є принципом об'єктивного виборчого права, проте за своїм змістом воно стосується саме основних суб'єктивних прав виборця. Розкрито правову природу критерію «загальності» при здійсненні громадянами активного та пасивного виборчого права, акцентовано увагу на на провідній

ролі конституційного права в інституціоналізації принципу загального виборчого права як основоположної засади участі населення у формуванні виборних владних структур.

Досліджено вплив конституційно-правового статусів виборця і кандидата на виборну посаду, опосередкованих відповідними виборчими цензами на якісний рівень забезпечення демократичності виборів і належної реалізації принципу загального виборчого права у виборчому процесі.

Підкреслено, що конституційно для реалізації активного виборчого права законодавчо окремо визначені вимоги досягнення особою вісімнадцяти років та дієздатності у той час як стосовно пасивного виборчого права, чинне законодавство у різних видах виборів встановлює для кандидата на виборну посаду ряд додаткових умов. Зауважено, що встановлення національним законодавством певних кваліфікаційних умов і навіть цензів дозволяє говорити, що саме завдяки принципу загального виборчого права можливим є чіткий поділ на тих, хто є виборцями і тих, хто ними не є, а також тих хто може бути обраним, а хто – ні.

У результаті критичного аналізу наявних у сучасній науці підходів до принципу загального виборчого права по-новому осмислено взаємозв'язок активного і пасивного виборчого права, особливо у контексті «критерію загальності» та констатована відсутність прямої залежності пасивного виборчого права від права голосу, наслідком чого став висновок про неспівмірність критерію загальності при визначенні співвідношення кола носіїв пасивного виборчого права з колом носіїв права голосу, що дозволило поставити на порядок денний питання про загальність пасивного виборчого права як самостійного правового явища.

Окрема увага у контексті загального виборчого права приділена з'ясуванню правової природи загального номінаційного права, як складової загального виборчого права. Доводиться, що номінаційне право за своєю правовою суттю слід розглядати як похідне від одного із загальноновизнаних суб'єктивних виборчих прав – активного або пасивного, оскільки первинним суб'єктом права висування кандидатів залишається виборець, яким є публічно дієздатний громадянин.

У *підрозділі 1.2 «Принцип загального виборчого права в історії виборчого права»* виокремлено основні сторичні етапи еволюції загального виборчого права в зарубіжних країнах та на історично українських землях контексті поступального розвитку інституту виборності.

З'ясовано, що основні етапи розвитку загального виборчого права в окремих державах нерозривно пов'язані з основними етапами розвитку самих цих держав, їхніх правових систем та, зокрема, самої засади виборності.

Вказується, що постійний розвиток цивілізації в світі, впровадження та розвиток демократичних інститутів, поступове затвердження рівності та заборони дискримінації у більшості країн світу вплинули на розвиток інституту виборів та сформували базові загальні принципи демократичних

виборів, основним показником проведення яких є принцип загальності, як наділення осіб правом обирати та бути обраним.

Доводиться, що на сучасному етапі загальне виборче право має достатньо широкий зміст, а його реалізація обмежується тільки певними виборчими цензами, які, як правило, не мають дискримінаційного характеру. Трансформація кваліфікаційних вимог (виборчих цензів), яка відбулась за час розвитку загального виборчого права, свідчить про пряму взаємозалежність розвитку держави та розширення змісту принципу загального виборчого права.

На підставі проведеного аналізу історико-правової модернізації інституту виборності здійснено періодизацію процесу еволюції загального виборчого права, засновану на традиції виборності. Зокрема виділено 7 етапів розвитку загального виборчого права у світовому та, зокрема, європейському масштабі. Відзначено, що *перший етап* охоплює первісний період існування людства і пов'язується із зародженням протоформ людського волевиявлення (голосового схвалення чи заперечення важливих для людських формацій того часу питань). *Другий етап* – період стародавніх демократій (V ст. до н.е. – X ст. н.е) – характеризується зародженням виборної демократії та військової демократії. *На третьому етапі* – період раннього середньовіччя (XI ст.– XIV ст.) – запроваджуються виборні органи (парламенти) та станове виборче право. *Четвертий етап* – період пізнього середньовіччя (XV ст.– XVI ст.) – характеризується занепадом демократичних форм врядування (стара демократія уже відійшла, а нові її форми ще не сформувалися), період утвердження централізованих держав та автократії. *На п'ятому етапі* – період «раннього» нового часу (XVII ст.– перша половина XVIII ст.) – на території держав сучасної Європи формуються ідеї загального виборчого права. *Шостий етап* – період «пізнього» нового часу (друга половина XVIII ст. – XIX ст.) – час демократизації виборчого права, яка мала наслідком визнання загального виборчого права як історично зумовленої соціальної необхідності. На сьомому етапі – період новітнього часу (XX ст. – дотепер) – відбувається формування загального виборчого права як сучасного принципу виборчого права.

Також зроблено висновок, що часовий проміжок з XVIII ст. до кінця XX ст. можна охарактеризувати як період поетапного становлення, зокрема в європейських державах, загального виборчого права, заснованого на політичній рівності без майнового цензу і обмежень за статтю та расою.

У свою чергу при визначенні етапів еволюції загального виборчого права на українських теренах, за основу взята періодизація процесу модернізації інституту виборності, запропонована І.М. Панкевичем, і на її основі виокремлені наступні основні етапи еволюції загального виборчого права: 1 етап – ранньомодернізаційний етап (XVI–XVIII ст.), пов'язується з визначальною новацією виборності державної влади; козацькою становою демократією; 2 етап – середньомодернізаційний етап (середина XIX – початок

XX ст.) з визначальною новацією формування виборчого права як інституту конституційного права; 3 етап – пізньомодернізаційний етап (20–30 рр. XX ст.) з визначальною новацією формування принципів загального, рівного, прямого виборчого права та встановлення обмежень (цензів) виборчого права; 4 етап – контрмодернізаційний етап (1920–1990 рр. в Радянській Україні) з визначальною новацією формування тоталітарної виборчої політики, яка забезпечувала владу однієї політичної партії з формальним збереженням демократичних інститутів виборчого права (у тому ж числі й загального виборчого права); 5 етап – етап посттоталітарної модернізації (1991 р. – 2013 р.), визначальною новацією якого є становлення виборчого законодавства, утвердження права українського народу на вільні вибори та демократичних виборчих практик; 6 етап – етап контролюпаційної модернізації (2014 р. – по теперішній час), що характеризується забезпеченням загального виборчого права внутрішньо переміщеним особам; особам, що залишилися в зоні проведення Операції об'єднаних сил; громадянам України в Російській Федерації тощо.

У *підрозділі 1.3 «Загальне виборче право в системі засад виборчого права»* здійснено компаративістське дослідження основних характеристик даного феномену та його співвідношення з іншими галузевими принципами виборчого права.

Звертається увага на те, що проголошення принципів загального, рівного, прямого виборчого права при таємному голосуванні, як основи виборчого права (галузевими принципами), свідчить про декларування демократичного підходу до формування органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні, а отже є вагомою передумовою розвитку засад народовладдя в державі та демократичності конституційного ладу в цілому.

Зроблено висновок, що добровільність зумовлює вільне волевиявлення усього корпусу виборців (тобто їх загалу), що має зовнішній вираз і проявляється та стосується саме участі чи неучасті особи у виборах.

Стосовно рівного виборчого права зауважено, що саме заборона обмежень та привілеїв є критеріями реального втілення можливості використання загального виборчого права, а заборона втручання владних органів у процес виборів виступає додатковою гарантією доступу усіх громадян до реалізації своїх виборчих прав, підтверджує відсутність політичної селекції, та, як результат, веде до належного втілення принципу загального виборчого права.

Порушення таємниці голосування, у свою чергу, опосередковано може спричинити порушення принципу вільних виборів та вплинути на дотримання критерію загальності виборчого права, оскільки слугуватиме елементом політичного тиску.

Порушення критерію безпосередності голосування (прямих виборів) певним чином порушує принципи рівних та загальних виборів, адже одна

особа отримує фактично декілька голосів, у той час як інша особа, за таких обставин, взагалі фактично позбавляється права голосу.

У *підрозділі 1.4 «Закріплення загального виборчого права у законодавстві зарубіжних країн»* здійснено компаративістське дослідження праврврго врегулювання принципу загального виборчого права в зарубіжних країнах.

З'ясовано, що принцип загального виборчого права знаходить своє відображення в законодавстві всіх демократичних держав сучасності, як правило, на рівні конституційних та спеціальних виборчих законів відповідних держав.

При чому, оскільки правовий зміст конституції визначається об'єктами конституційного регулювання, інакше кажучи тим, які правові інститути, принципи і норми знаходять відображення в тексті конституції, то, зокрема, принцип загального виборчого права, у зв'язку із цим, набуває статус самостійної конституційної засади.

На прикладах із зарубіжної практики обґрунтовано, що основним видами унормування принципу загального виборчого права у сучасних конституціях є:

- його відображення в розділі (главі), яка визначає основоположні права та свободи людини (Канада, КНР, Азербайджан тощо);
- закріплення даного принципу як складової окремого розділу (глави) присвяченої політичним правам та обов'язкам громадян (Італія, Португалія);
- віднесення його до розділу конституції, який відповідає за порядок формування органів влади, при цьому не міститься в нормах про основні чи політичні права громадян (Чехія);
- закріплення в розділі (главі), яка визначає державний лад та основні положення про державу (Швейцарія, Франція);
- відображення його одночасно в декількох розділах (главах) конституцій – найпоширеніший спосіб (ФРН, Фінляндія, Болгарія, Білорусь, Австрія, США).

Що стосується інших джерел загального виборчого права, то варто зауважити що до них відноситься спеціальні виборчі закони та кодифіковані виборчі нормативно-правових актах. Положення цих документів, мають деталізуючий щодо конституцій характер та встановлюють умови, відповідно до яких виборці мають можливість реалізувати своє право обирати та бути обраним.

Розділ 2 «Правове регулювання принципу загального виборчого права в Україні» складається з чотирьох підрозділів і присвячений характеристиці конституційно правового унормування означеного принципу у національному законодавстві України.

У *підрозділі 2.1 «Нормативне закріплення принципу загального виборчого права в Україні»* розкриваються особливості унормування принципу загального виборчого права у законодавстві України.

Обґрунтовується теза, що регулювання принципу загального виборчого права в країні включає, принаймні, два основні рівні: міжнародний та національний, при цьому унормування на національному рівні, переважно має конституційно-правовий характер. Аналіз положень Конституції України та встановлених міжнародних норм проведення виборів свідчить про те, що міжнародні положення відносно загального виборчого права здобули своє закріплення й на конституційному рівні, а тому в аспекті закріплення загального виборчого права, як основної засади проведення виборів українське законодавство відповідає міжнародним стандартам.

Нормативне закріплення принципу загального виборчого права в Україні, зважаючи на його основоположний характер, безпосередньо пов'язане із законодавчим врегулюванням виборчих прав громадян та перебігу виборчого процесу. Тобто система виборчого законодавства, спрямована на регламентацію виборів до представницьких органів державної влади і місцевого самоврядування, по суті, виступає зовнішнім матеріальним проявом об'єктивного та суб'єктивного виборчого права.

Все виборче законодавство України пов'язує принцип загального виборчого права з недопущенням дискримінації осіб і саме відсутність цієї дискримінації і є однією із змістовних складових, яка забезпечує реалізацію цього принципу. В означеному аспекті всі виборчі закони мають однаковий підхід за винятком реалізації виборчого права засудженими, військовослужбовцями та особам, які перебувають закордоном щодо місцевих виборів, що обумовлено об'єктивними причинами, враховуючи сутність цього виду виборів.

У спеціальних виборчих законах загальне виборче право повноцінно закріплене у статтях «Загальне виборче право» та «Право бути обраним», не зважаючи на те, що тільки норма про активне виборче право здобула назву «Загальне виборче право».

Окрім виборчих законів, загальне виборче право закріплене і в інших законодавчих актах України, які опосередковано стосуються питань проведення виборів, у зв'язку з чим цей принцип має там регламентний характер та не містить розкриття свого змісту.

Окрім міжнародних норм та законодавчих актів України, безпосередній вплив на загальне виборче право мають й рішення Конституційного Суду України, як органу, який наділений повноваженням по визнанню актів або їх окремих положень неконституційними.

У підрозділі 2.2 «Законодавчі обмеження загального виборчого права в Україні» підкреслено, що обмеження виборчого права в Україні складаються із виборчих цензів та інших кваліфікаційних вимог, які впливають на реалізацію цього права. При цьому виборчі цензи можна визначити, як встановлені на законодавчому рівні певні недискримінаційні ознаки, які надають особі статусу виборця та, наявність яких дозволяє особі висунути свою кандидатуру на виборні посади, встановлення яких

обумовлено об'єктивними чинниками.

Зауважується, що національне виборче законодавство відповідає світовій практиці в аспекті встановлених виборчих цензів, як не мають дискримінаційного характеру, та закріплює певний набір виборчих цензів, які відповідають принципу загального виборчого права (їх прийнято називати природними); вихід за їх межі і запровадження додаткових цензів означає надмірне обмеження суб'єктивного виборчого права, яке сьогодні розцінюється як дискримінаційне.

Виборчі цензи щодо активного виборчого права включають ценз громадянства, віковий цен (18 років) та ценз дієздатності.

Виборчі цензи для пасивного виборчого права часто мають вигляд більш жорстких вимог порівняно з цензами активного виборчого права. Однак це лише засвідчує те, що принцип загального виборчого права не є простим. Він складається з певного набору правових вимог, адресованих відповідним носіям кожного із суб'єктивних виборчих прав, окреслюючи загальність кола відповідних суб'єктів.

Поряд із виборчими цензами пасивного виборчого права, які є кваліфікаційними вимогами, що визначають суб'єкта (носія) цього права і тим самим окреслюють загальність права бути кандидатом на виборах, існують легальні форми обмеження цього права, спрямовані на окремі (часом достатньо вузькі) категорії громадян – вимоги невиборності.

Відзначено, що інститут невиборності породжений одночасною сумісною дією двох або більше принципів права, які повинні бути узгоджені (між якими повинен бути досягнутий розумний компроміс) у процесі їх застосування.

У *підрозділі 2.3 «Гарантії реалізації принципу загального виборчого права в Україні»* акцентується увага на тому, що саме гарантування загального виборчого права громадян України є умовою перетворення виборів із формального процесу на справжнє і реальне народне волевиявлення.

Обґрунтовується виділення двох категорій гарантій загального виборчого права, а саме: тих, що забезпечують реалізацію загального виборчого права (регуляторних), та тих, що забезпечують його захист та охорону від порушення, а також його поновлення (охоронних).

На підставі аналізу національного виборчого законодавства зроблено висновок, що до регуляторних гарантій загального виборчого права відносяться: реєстрація виборців, забезпечення можливості зміни місця голосування без зміни виборчої адреси, забезпечення голосування осіб, які перебувають за кордоном, забезпечення голосування засуджених до позбавлення та обмеження волі, військовослужбовців, осіб, які через стан здоров'я не можуть самостійно прибути до виборчої дільниці та заборона щодо участі у виборах осіб за дискримінаційними підставами.

У той же час до захисних (охоронних) гарантій віднесено можливість

оскаржити рішення суб'єктів виборчого процесу та встановлення відповідальності за порушення виборчих прав. При цьому під захистом виборчих прав громадян розуміється примусовий механізм реалізації права обирати та бути обраним і брати участь у виборчих процедурах і діях, який забезпечується шляхом попередження порушень виборчих прав, усунення перешкод їх реалізації або поновлення порушеного виборчого права в інший спосіб.

Серед способів такого захисту визначено: поновлення порушеного виборчого права; припинення дії (бездіяльності) або рішення, які порушують виборчі права; притягнення суб'єкта, діяння якого зумовили порушення виборчих прав, до юридичної відповідальності.

Зауважується, що чинне національне виборче законодавство передбачає можливості захисту виборчих прав громадян України у виборчому процесі шляхом звернення із заявами та скаргами безпосередньо до виборчих комісій відповідного рівня або ж шляхом оскарження рішень, дій чи бездіяльності останніх до судів.

Крім механізму оскарження, однією з гарантій виборчих прав громадян виступає встановлена система юридичної відповідальності за порушення виборчого законодавства. Відносно реалізації загального виборчого права в українському законодавстві закріплено адміністративну та кримінальну відповідальність, які гарантують цей принцип.

У підрозділі 2.4 «Проблеми реалізації принципу загального виборчого права у контексті положень нового Виборчого кодексу України» аналізуються положення Виборчого кодексу України на предмет його відповідності Конституції України в частині забезпечення можливості реалізації принципу загального виборчого права та надаються рекомендації щодо усунення виявлених недоліків цього правового акту.

До числа основних проблемних моментів нового Виборчого кодексу України віднесено:

- певну декларативність запровадження пропорційної виборчої системи з відкритими регіональними списками, оскільки пропонується акт зберігає окремі елементи характерні для пропорційної виборчої системи із закритими списками, що, у свою чергу не сприяє демократизму здійснення загального (пасивного) виборчого права громадянами України (пропонується уніфікувати правові норми, через нормативне закріплення лише пропорційної виборчої системи з відкритими регіональними списками);

- звуження механізму забезпечення реалізації виборчих прав внутрішньо переміщеними особами, оскільки замість запровадження механізму дієвої і постійної реалізації виборчого права внутрішньо переміщених осіб, даний акт вимагає їх постійного звернення до органів ведення Державного Реєстру виборців для тимчасової зміни місця голосування під час кожних виборів. Також вважаємо за доцільне підтримати необхідність визначення механізму участі осіб даної категорії на місцевих

виборах, наприклад через механізм електронної держави.

- скасування реєстрації особи як кандидата повинно мати наслідком втрату ним статусу суб'єкта виборчого процесу саме як кандидата, а не позбавляти його у супереч ст.ст. 38, 70 Конституції України статусу виборця (пропонуємо уточнити дану норму);

- дискримінаціями з точки зору забезпечення загального виборчого права вважаємо положення Кодексу, за якими кандидатами на пост Президента України та у народні депутати України вважаються такими, що проживають в Україні, якщо строк їх безперервного перебування за межами України протягом відповідно «останніх десяти» та «останніх п'яти років перед днем голосування не перевищував 183 дні» (друге речення ч. 1 ст. 261 та друге речення ч. 1 ст. 310), адже за існуючою у законодавстві України практикою постійним проживанням вважається перебування на території України більшої частини календарного року (наприклад, ст. 1 Закону України «Про громадянство України», ст. 14 Податкового кодексу України) (пропонуємо залишити в силі попереднє унормування) тощо.

Зроблено висновок, що Виборчий кодекс України на даний час, попри ряд позитивних новацій, містить цілу низку положень, які в тій чи іншій мірі порушують, або звужують можливості використання принципу загального виборчого права громадянами України.

З огляду на викладене вважаємо цілком виправданим накладення Президентом України вето на даний законотворчий акт та відправлення його на доопрацювання до Верховної Ради України з метою забезпечення належної регламентації виборчого процесу, створення умов для вільного та загального волевиявлення громадян України на основі конституційних принципів й демократичних стандартів організації та проведення виборів, унеможливлення будь-яких зловживань та маніпуляцій під час їх проведення.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що полягає у формуванні цілісної концепції використання принципу загального виборчого права у вітчизняному конституціоналізмі. Головні науково-теоретичні, методологічні та практичні результати дослідження викладені у наступних висновках:

1. Зміст принципу загального виборчого права, його місце та роль у системі принципів виборчого права обумовлюється специфікою його правової природи, для встановлення якої визначальним є критерій «загальності», опосередкований через особливості врегулювання статусів виборця і кандидата на виборну посаду, та встановлення недискримінаційних виборчих цензів.

2. Дослідження статусу суб'єктів здійснення виборчого права дозволяє по-новому осмислити взаємозв'язок активного і пасивного виборчого права, особливо у контексті «критерію загальності», та

констатувати відсутність прямої залежності пасивного виборчого права від права голосу, наслідком чого є висновок про неспівмірність критерію загальності при визначенні співвідношення кола носіїв пасивного виборчого права з колом носіїв права голосу, а отже, дозволяє поставити на порядок денний питання про загальність пасивного виборчого права як самостійного правового явища. Оскільки первинним суб'єктом права висування кандидатів залишається виборець, яким є публічно дієздатний громадянин, то номінаційне право слід розглядати як похідне від одного із загальноновизнаних суб'єктивних виборчих прав – активного або пасивного.

3. На підставі аналізу історико-правової модернізації інституту виборності була здійснена періодизація процесу еволюції загального виборчого права, заснована на традиції виборності. Зокрема виділено 7 етапів розвитку загального виборчого права у світовому та, зокрема, європейському масштабі. Також зроблено висновок, що часовий проміжок з XVIII ст. до кінця XX ст. можна охарактеризувати як період поступового становлення, зокрема в європейських державах, загального виборчого права, заснованого на політичній рівності без майнового цензу і обмежень за статтю та расою.

4. На основі запропонованої І.М. Панкевичем періодизації процесу модернізації інституту виборності виокремлено 6 основних етапів еволюції загального виборчого права в Україні.

5. Здійснено поділ принципів виборчого права України на загальні та спеціальні. Зроблено висновок, що принцип загального виборчого права посідає виключне місце в системі галузевих принципів виборчого права та є базовим для всіх інших принципів.

6. Нормативне закріплення принципу загального виборчого права в зарубіжних країнах, зважаючи на його основоположний характер, безпосередньо представлене на двох основних рівнях правової регламентації: 1) міжнародному, на якому представлені загальні стандарти виборчого права, до складу яких віднесено, зокрема й засаду загального виборчого права; 2) національному, представленому правовими приписами Конституції та виборчого законодавства.

7. В аспекті закріплення загального виборчого права українське законодавство відповідає міжнародним стандартам. Організація і порядок проведення виборів визначаються виключно законами України, які кореспондують встановлений Конституцією України принцип загальності і розкривають його зміст. Окрім виборчих законів, загальне виборче право закріплено і в інших законодавчих актах України, які опосередковано стосуються питань проведення виборів. Все виборче законодавство України пов'язує принцип загального виборчого права з недопущенням дискримінації осіб і саме відсутність цієї дискримінації і є однією із змістовних складових, яка забезпечує реалізацію цього принципу. В означеному аспекті всі виборчі закони мають однаковий підхід за винятком реалізації виборчого права засудженими, військовослужбовцями та особам, які перебувають закордоном

щодо місцевих виборів, що обумовлено об'єктивними причинами, враховуючи сутність цього виду виборів. Крім цього, на всіх видах виборів визначено, що реалізація права голосу забезпечується шляхом включення виборців до списків виборців, і всі закони обмежують у реалізації права голосу осіб, визнаних судом недієздатними.

8. Обмеження виборчого права складаються із виборчих цензів та інших кваліфікаційних вимог, що впливають на реалізацію цього права.

Зміст виборчих цензів підтверджує, що вони стосуються реалізації як активного виборчого права, так і пасивного. Виборчі цензи для пасивного виборчого права часто є більш жорсткими порівняно з цензами активного виборчого права. У конституційній доктрині існує певний набір виборчих цензів, які відповідають принципу загального виборчого права (їх прийнято називати природними); вихід за їх межі і запровадження додаткових цензів означає надмірне обмеження суб'єктивного виборчого права, яке сьогодні розцінюється як дискримінаційне.

9. Поряд із виборчими цензами пасивного виборчого права, які є кваліфікаційними вимогами, що визначають суб'єкта (носія) цього права і тим самим окреслюють загальність права бути кандидатом на виборах, існують легальні форми обмеження цього права, спрямовані на окремі (часом достатньо вузькі) категорії громадян – вимоги невиборності. Інститут невиборності породжений одночасною сумісною дією двох або більше принципів права, які повинні бути узгоджені (між якими повинен бути досягнутий розумний компроміс) у процесі їх застосування.

10. Гарантії загального виборчого права – це сукупність законодавчо передбачених способів та засобів забезпечення найбільш повної суб'єктної реалізації виборчих прав громадян, а також їх відновлення у разі порушення. Вони поділяються на: а) регуляторні (ті, що забезпечують реалізацію загального виборчого права) та б) охоронні (ті, що забезпечують його захист та охорону від порушення, а також його поновлення). До регуляторних гарантій загального виборчого права належать: реєстрація виборців, забезпечення можливості зміни місця голосування без зміни виборчої адреси, забезпечення голосування осіб, які перебувають за кордоном, забезпечення голосування засуджених до позбавлення та обмеження волі, військовослужбовців, осіб, які через стан здоров'я не можуть самостійно прибути до виборчої дільниці та заборона щодо участі у виборах осіб за дискримінаційними підставами. Натомість до охоронних віднесено можливість оскаржити рішення суб'єктів виборчого процесу та встановлення відповідальності за порушення виборчих прав.

11. Чинне національне виборче законодавство передбачає можливість захисту виборчих прав громадян України (у тому числі, загального виборчого права) у виборчому процесі шляхом звернення із заявами та скаргами безпосередньо до виборчих комісій відповідного рівня або ж шляхом оскарження рішень, дій чи бездіяльності останніх до судів. Судовий захист

виборчих прав громадян України, кандидатів на виборні посади законодавчо передбачено в разі їх порушення організаторами виборів, органами влади та місцевого самоврядування, іншими учасниками виборчого процесу і забезпечується свободою в наданні ними доказів до суду, гласності судового процесу та повною фіксацією його технічними засобами.

12. Способами захисту виборчих прав є: поновлення порушеного виборчого права; припинення дії (бездіяльності) або рішення, які порушують виборчі права; притягнення суб'єкта, діяння якого зумовили порушення виборчих прав, до юридичної відповідальності.

13. Крім механізму оскарження, однією з гарантій виборчих прав громадян виступає встановлена система юридичної відповідальності за порушення виборчого законодавства. Відносно реалізації загального виборчого права в українському законодавстві закріплено адміністративну та кримінальну відповідальність, які гарантують цей принцип.

14. Загалом зведення усіх виборчих процедур та правил в єдиний Виборчий кодекс України з метою їх уніфікації є прогресивним явищем, однак згаданий нормативний акт містить ряд положень, що створюють певні проблемні моменти при реалізації принципу загального виборчого права, зокрема щодо порядку застосування виборчої квоти та розподілу депутатських мандатів і визначення обраних кандидатів у виборчому регіоні та у загальнодержавному виборчому окрузі; скасування реєстрації особи як суб'єкта виборчого процесу; звуження виборчих прав окремих категорій громадян України; обчислення строків перебування за межами України тощо. На підставі цього зроблено висновок, що накладення Президентом України вето на Виборчий кодекс України та відправлення його на доопрацювання до Верховної Ради України, що мало місце у вересні 2019 р., було цілком виправданим.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Палагицька Г. Правова природа загального виборчого права // Вісник ХНУВС. 2017, № 4(79). С. 57–65.

2. Палагицька Г. С. Гарантії загального виборчого права в Україні // Соціальне право. 2018. Вип. 3. С. 137–144.

3. Палагицька Г. С. Нормативне закріплення загального виборчого права у зарубіжних країнах // Соціальне право. 2019. Вип. 1. С. 173–180.

4. Палагицька Г. С. Загальне виборче право в системі засад виборчого права // Соціальне право. 2019. Вип. 2. С. 281–292.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

5. Палагицька Г. С. Особливості розвитку принципу загального виборчого права на Українських землях // Visegrad journal on Human Rights. 2019, № 1(2). С. 156–161.

Тези доповідей на конференціях:

6. Палагицька Г. С. Змістовні особливості загального виборчого права // Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина : матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., 24–25 черв. 2016 р., Запоріжжя, 2016. С.105–108.

7. Палагицька Г. С. Захисні гарантії загального виборчого права в Україні // Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи : матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., 31 берез.–1 квіт. 2017 р., Дніпро, 2017. С. 36–41.

8. Палагицька Г. С. Регуляторні гарантії загального виборчого права в Україні // Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні : Матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., 17–18 серп. 2018 р., Львів, 2018. С. 73–77.

АНОТАЦІЯ

Палагицька Г.С. Принцип загального виборчого права у вітчизняному конституціоналізмі – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2019.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню принципу загального виборчого права у вітчизняному конституціоналізмі. Визначено методологічні підходи до розуміння правової природи принципу загального виборчого права, зокрема з'ясовано критерії «загальності» та встановлено кваліфікаційні критерії обмеження загального виборчого права. Узагальнено вітчизняний і зарубіжний досвід еволюції загального виборчого права, виокремлено її основні етапи. Визначено роль і місце принципу загального виборчого права в системі засад виборчого права.

Встановлено закономірності правового врегулювання означеного принципу в законодавстві України та зарубіжних країн. Визначено що це регулювання має два основні рівні: міжнародний та національний. Вказано на відповідність норм національного законодавства щодо принципу загального виборчого права міжнародним стандартам.

Визначено систему цензів та інших кваліфікаційних обмежень загального виборчого права, встановлену чинним виборчим законодавством України. Вказано на їх недискримінаційну природу. Виокремлені основні види цензів щодо реалізації загального активного та загального пасивного виборчого права.

Встановлено систему гарантій загального виборчого права. До основних видів гарантій віднесено регуляторні та захисні (охоронні) гарантії. Досліджено особливості правового захисту загального виборчого права в

Україні. Визначено систему відповідальності за порушення принципу загального виборчого права.

Ключові слова: загальне виборче право, правовий принцип, ценз, виборець, демократія, конституціоналізм.

АННОТАЦІЯ

Палагицкая А.С. Принцип всеобщего избирательного права в отечественном конституционализме – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, Харьков, 2019.

Диссертация посвящена комплексному исследованию принципа всеобщего избирательного права в отечественном конституционализме. Определены методологические подходы к пониманию правовой природы принципа всеобщего избирательного права, в частности выяснению критерия «всеобщности» и установлению квалификационных оснований ограничения всеобщего избирательного права.

Исследование статуса субъектов осуществления избирательного права позволило по-новому осмыслить взаимосвязь активного и пассивного избирательного права, особенно в контексте «критерия всеобщности» и констатировать отсутствие прямой зависимости пассивного избирательного права от права голоса. Следствием этого является вывод о несопоставимости критерия всеобщности при определении соотношения круга носителей пассивного избирательного права с кругом носителей права голоса, что, в свою очередь, позволило поставить на повестку дня вопрос о всеобщности пассивного избирательного права как самостоятельного правового явления.

Аргументовано виділення загального номінаційного виборчого права. Автор особо отмечает, что поскольку первичным субъектом права выдвижения кандидатов остается избиратель т.е. публично дееспособный гражданин, то номинационное право следует рассматривать как производное от одного из общепризнанных субъективных избирательных прав - активного или пассивного.

Исследован отечественный и зарубежный опыт эволюции всеобщего избирательного права. На основании анализа историко-правовой модернизации института выборности была осуществлена периодизация процесса эволюции всеобщего избирательного права, основанная на традиции выборности и выделены 7 этапов развития общего избирательного права в мировом и, в частности, европейском масштабе. Также сделан вывод, что временной промежуток с XVIII века. к концу XX в. можно охарактеризовать как период поэтапного становления, в частности в европейских государствах, всеобщего избирательного права, основанного на политическом равенстве без

имущественного ценза и ограничений по признакам пола и расы. На основе предложенной И.М. Панкевичем периодизации процесса модернизации института выборности выделены 6 основных этапов эволюции всеобщего избирательного права в Украине.

Определены роль и место принципа всеобщего избирательного права в системе принципов избирательного права. Доказан его основополагающий характер по отношению к другим отраслевым принципам избирательного права.

Установлены закономерности правового регулирования указанного принципа в законодательстве зарубежных стран. Определено, что это регулирование имеет два основных уровня: международный и национальный.

Указывается на соответствие норм национального законодательства по принципу всеобщего избирательного права международным стандартам. Отмечается, что нормирование всеобщего избирательного права в Украине происходит на уровне Конституции и избирательного законодательства. Указывается на необходимость принятия Избирательного кодекса Украины.

Определена система цензов и других квалификационных ограничений всеобщего избирательного права, установленную действующим избирательным законодательством Украины. Указано на их недискриминационную природу. Выделены основные виды цензов по реализации общего активного и общего пассивного избирательного права.

Установлена система гарантий всеобщего избирательного права. К основным видам гарантий относятся регуляторные и защитные (охранные) гарантии.

К регуляторным гарантиям всеобщего избирательного права отнесены: регистрация избирателей, обеспечение возможности изменения места голосования без изменения избирательного адреса, обеспечение голосования лиц, находящихся за рубежом, обеспечение голосования осужденных к лишению и ограничению свободы, военнослужащих, лиц, которые по состоянию здоровья не могут самостоятельно прибыть на избирательный участок и запрет на участие в выборах лиц по дискриминационным основаниям.

В тоже время к охранным гарантиям отнесены возможность обжаловать решение субъектов избирательного процесса и установление ответственности за нарушение избирательных прав.

Исследованы особенности правовой защиты всеобщего избирательного права в Украине. К основным способам защиты избирательных прав отнесено: восстановление нарушенного избирательного права; прекращение действия (бездействия) или решения, нарушающие избирательные права; привлечения субъекта, действия которого обусловили нарушение избирательных прав, к юридической ответственности.

Раскрыты основные системные недостатки нового Избирательного кодекса Украины. На основании анализа его норм предоставлены конкретные

предложения по совершенствованию указанных недостатков.

Ключевые слова: всеобщее избирательное право, правовой принцип, ценз, избиратель, демократия, конституционализм.

ABSTRACT

Palahytska H. S. The principle of general voting law in domestic constitutionalism. – *Qualifying scientific work as the manuscript.*

The thesis for a candidate's degree by the specialty 12.00.02 – constitutional law, municipal law. – V.N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2019.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the principle of universal suffrage in domestic constitutionalism. Methodological approaches to understanding the legal nature of the principle of universal suffrage are determined, in particular, clarification of the criterion of “universality” and establishment of qualification criteria for restricting universal suffrage.

The domestic and foreign experience of the evolution of universal suffrage is studied, its main stages are highlighted.

The role and place of the principle of universal suffrage in the system of principles of suffrage are determined. It is proved its fundamental nature in relation to other sectoral principles of suffrage.

The patterns of legal regulation of this principle in the legislation of foreign countries are established. It is determined that this regulation has two main levels: international and national.

The conformity of the norms of national legislation with the principle of universal suffrage to international standards is indicated. It is noted that the regulation of universal suffrage in Ukraine occurs at the level of the Constitution and electoral law. The need for the adoption of the Electoral Code of Ukraine is indicated.

The system of qualifications and other qualification restrictions of universal suffrage established by the current election legislation of Ukraine is determined. Indicated on their non-discriminatory nature. The main types of qualifications for the implementation of the common active and common passive suffrage are highlighted. The allocation of general nomination suffrage is argued.

A system of guarantees of universal suffrage has been established. The main types of guarantees include regulatory and protective (security) guarantees. The features of legal protection of universal suffrage in Ukraine are investigated. The system of responsibility for violation of the principle of universal suffrage is defined.

Key words: universal suffrage, legal principle, qualification, voter, democracy, constitutionalism.